

Banyoles, 1931: algunes notes entorn de les eleccions municipals

per
Pere Gornellà i Roca

EL MARC HISTÒRIC

L'Espanya de finals del segle XIX i principis del XX coneix dues etapes polítiques diferents: la **Restauració** (1874-1923) i la **Dictadura** (1923-1931).

El període de la **Restauració** fou una experiència de liberalisme polític que es convertí en una farsa democràtica. El **caciquisme** era l'eix principal sobre el qual girava el sistema. Els diferents governs de la **Restauració** no varen ésser capaços d'iniciar les reformes necessàries perquè l'Estat espanyol sortís del seu retràs econòmic i social. Contràriament, els desequilibris es varen accentuar a causa de la industrialització, que va comportar el naixement de noves classes proletàries lligades als moviments internacionals. La manca d'una burgesia (1) que es fes càrrec del canvi va originar que tots els problemes importants quedessin sense resc'dre.

La sortida a aquesta situació, cada vegada menys estable, va ésser la **Dictadura** militar de Primo de Rivera. Poc després la **Dictadura** es transformava en **Dictablanda** per mitjà de Berenguer i Aznar (1930-1931). L'agreujament dels problemes econòmics i socials i la puixança de l'oposició democràtica servien per ensorrar la monarquia mitjantçant unes simples eleccions municipals: les del 12 d'abril del 1931.

D'una manera senzilla i pacífica l'Estat espanyol deixava d'ésser una **monarquia autòritària** per convertir-se en una **República**.

(1) La burgesia catalana, a partir del 1898 (pèrdua de les colònies i, per tant, del mercat colonial), canviarà d'actitud i es convertirà en el portaveu dels problemes concrets de Catalunya. Vegi's:

BORJA DE RIQUER, **Les eleccions de la Solidaritat Catalana a Barcelona**, Recerques 2, Ariel, Barcelona, 1972; **Lliga Regionalista: El Nacionalisme i la burgesia catalana (1898-1904)**, Edicions 62, Barcelona, 1977. CORNELLÀ I ROCA, P., **Girona i la Solidaritat Catalana**, a **Treballs d'Història**, Girona, 1976. MOLAS, I., **Lliga Catalana. Un estudi d'Estasiologia**, 2 vols., Edicions 62, Barcelona, 1972.

ELS HABITANTS I ELS ELECTORS DE BANYOLES

L'estat numèric de la població banyolina l'any 1930 (2) era aquest:

		Instrucció elemental			
		saben llegir	saben llegir i escriure	no saben llegir	no consten
N.º d'homes	2.828	1	2.086	739	2
N.º de dones	3.119	6	2.032	1.077	4
Total	5.947	7	4.118	1.816	6

Pel que fa referència a la instrucció elemental, cal comparar el grau d'**analfabetisme** de Banyoles amb el d'altres llocs (3) per adonar-nos del seu significat:

	Banyoles	Comarques gironines	Catalunya	Estat espanyol
Homes	26,13	27,85	24,92	36,92
Dones	34,53	38,72	34,07	47,51
Total	30,53	33,36	29,61	42,33

Analitzant les xifres anteriors (en tants per cent), podem observar que l'**analfabetisme** a Banyoles és inferior al de les comarques gironines i al de l'Estat espanyol, i és molt semblant (les diferències en contra són mínimes) al de

Catalunya. Podem dir, per tant, que el nivell cultural de la ciutat no desdix amb el context cultural català de l'època.

L'electorat (4).

D'entrada hem de tenir en compte que les dones no disposaven del dret de vot i els homes en gaudien a partir dels 25 anys. Aquestes condicions prèvies, determinades per la Llei Electoral en vigència (5), només permeten que a Banyoles puguin votar 1.488 persones, és a dir, solament el 25 % de la població total.

Aquests 1.488 possibles votants estaven distribuïts de la manera següent:

	Districte I		Districte II		Total
	Secció 1. ^a	Secció 2. ^a	Secció 1. ^a	Secció 2. ^a	
N.º d'electors	380	404	279	425	1.488
% d'electors	25,53	27,15	18,75	28,56	100

Les professions més comunes entre els electors són les que donem a continuació (6):

Professió	Districte I		Districte II		Total
	Secció 1. ^a	Secció 2. ^a	Secció 1. ^a	Secció 2. ^a	
Llaurador	33	198	150	169	550
Jornaler	47	55	19	79	200
Comerç	64	18	23	26	131
Curtidor	23	23	2	15	63
Paleta	13	7	7	34	61
Fuster	11	14	2	7	34
Eclesiàstic	7	24	1	1	33
Escriptor	16	6	—	5	27
Propietari	11	6	2	5	24

(2) Dades tretes del **Censo de la población de España en 1930. Región Catalana**, cuaderno núm. 7, Ministerio de Trabajo, Dirección General de Estadística, Masava, S. L., Madrid, 1941.

(3) Percentatges elaborats a partir de les dades del **Censo de la Población de España en 1930**, op. cit.

(4) Totes les estadístiques que fan referència a l'electorat són elaborades a partir del **Servicio General de Estadística. Renovación total del censo electoral ordenada por Real Decreto de 4 de mayo de 1930. Provincia de Gerona. Término municipal de Bañolas**.

(5) Llei Electoral del 8 d'agost del 1907.

(6) Calculat a partir del **Servicio General de Estadística**, op. cit.

El total de persones relacionades anteriorment representen el 75,47 % del total de l'electorat. Hem deixat de relacionar una sèrie de persones i oficis que, per la seva escassetat, no tenen la mateixa importància numèrica que els anteriors.

L'analfabetisme observat entre els electors és molt poc considerable si el comparem amb l'analfabetisme absolut, el qual hem tractat abans. L'analfabetisme electoral és el que segueix (7):

	Districte I		Districte II		Total
	Secció 1. ^a	Secció 2. ^a	Secció 1. ^a	Secció 2. ^a	
Nombre	19	66	48	125	258
% sobre el total d'analfabets	7,36	25,58	18,6	48,44	100
% sobre el total d'electors	5	16,33	17,2	29,41	17,33

El 82,66 % de l'electorat sap llegir i escriure i, per tant, està en condicions de poder informar-se dels programes d'actuació dels diferents partits polítics a través dels panflets apareguts a la premsa de l'època.

Les professions més escasses per l'analfabetisme són dues: la de llaurador (en total 162, 62,79 %) i la de jornalier (59 en total, 22,86 %). És a dir, entre els analfabets llauradors i jornaliers sumen el 85,65 % de l'analfabetisme total.

LES ELECCIONS

Els partits polítics.

Davant les eleccions es formaren a Banyoles dos blocs electorals (8): la **coalició monàrquica** i la **coalició republicana**.

A continuació donem els noms dels candidats, acompanyats de llurs professions i edats, que es presentaren a elecció pels dos districtes en què es dividí la ciutat.

Candidatura de dretes pel districte primer:
Pere Ametller Verdager, curtidor, 30 anys.
Miquel Boix Vilardell, confiter, 31 anys.
Josep Corominas Illa, comerciant, 47 anys.
Rafael Hostench Serra, comerciant, 40 anys.
Manuel Prat Güell, fabricant, 45 anys.

Candidatura de dretes pel districte segon:
Esteve Costa Masjoan, comerciant, 50 anys.
Lluís Costabella Codinach, llaurador, 26 anys.
Narcís Malagelada Font, advocat, 36 anys.
Joan Terradas Privat, comerciant, 36 anys.

La filiació política de la **candidatura monàrquica** era la que segueix: Ametller, Boix, Costa, Malagelada i Prat pertanyien a la **Unió Patriòtica**; Hostench i Terradas a la **Lliga Regionalista**; Corominas i Costabella al **tradicionalisme**.

Candidatura d'esquerres pel districte primer:
Francesc Boixó Geli, comerciant, 34 anys.
Francesc Boschdemont Serramitjana, comerciant, 31 anys.

Jacint Masgrau Butiñà, escriptor, 35 anys.
Jaume Masó Pujolàs, comerciant, 44 anys.
Pere Pujol Pujol, curtidor, 27 anys.

Candidatura d'esquerres pel districte segon:
Jcan Duran Garcia, cafeter, 46 anys.
Joan Gusiñer Mas, metge, 36 anys.
Ramon Mata Coll, comerciant, 62 anys.
Amadeu Vilardell Genover, paleta, 43 anys.

La filiació política dels candidats esquerrans era aquesta: Boixó, Boschdemont, Masó i Pujol eren **republicans federals**; Duran, Masgrau, Mata i Vilardell, d'**Acció Catalana**; Gusiñer, **independent**.

Quant a oficis i mitjana d'edats (37 anys els de dretes i 39 els d'esquerres) són candidatures molt igualades.

Com a dades curioses, podem assenyalar que Prat i Malagelada (del **front monàrquic**), i Gusiñer i Mata (del **front d'esquerres**) es presenten com a candidats en uns districtes que no són el lloc de la seva residència. Això ens pot fer pensar l'existència de llaços importants entre els candidats i els electors, els quals poden influir notablement quan l'elector està lligat, per dir-ho d'alguna manera, amb el candidat per motius de dependència del tipus que sigui.

Els programes electorals.

De la premsa de l'època (9) podem esbrinar el concepte en què són tinguts els dos blocs electorals. Les **dretes** són titllades de burgeses i capitalistes i, al mateix temps, les acusen de tenir por d'un règim massa liberal i democràtic. A la **coalició d'esquerres** se li reconeix una més àmplia tendència liberal i democràtica. En definitiva, els **monàrquics** sacrifiquen el seu ideal

(8) **Gent Nova**, Setmanal Popular Independent de Banyoles, 22 i 29-III-1931 i 11-IV-1931.

(7) Calculat a partir del **Servicio General de Estadística**, op. cit.

(9) **Gent Nova**, 22-III-1931.

per llurs interessos i els **republicans**, al contrari, sacrifiquen els seus interessos pels seus ideals.

Les proclames electorals de les dues forces tenen quelcom de comú: són uns manifestos **més administratius que polítics** (10).

Els punts més importants de llurs programes, i en això coincideixen les dues candidatures, fan referència a les necessitats immediates de la comunitat: resoldre el problema de les fonts públiques, completar la xarxa de clavegueres, construcció d'un grup escolar i l'agencament de l'escorxador.

Quant a idees polítiques d'organització de l'Estat, s'hi observen les lògiques diferències entre dos blocs oposats ideològicament. Mentre la candidatura anomenada **monàrquica** només fa referència, i encara molt lleugerament, a certes aspiracions autonòmiques de Catalunya, els **esquerrans** es defineixen clarament republicans i catalanistes, proment treballar per aconseguir la plena personalitat de Catalunya.

	Analfabets	
	votants	abstencions
Número	15	4
%	78,94	21,05

La candidatura republicana obté la victòria en aquesta secció per un marge de 23 vots. És la secció de Banyoles en què no hi ha cap professió que, pel nombre dels seus elements, destaquï sobre les altres. L'índex de participació

Els resultats de les eleccions.

Els comicis tingueren lloc el dia 12 d'abril i els resultats (11), detallats per Seccions i per Districtes, foren els que segueixen:

Districte I

En aquest districte s'havien d'elegir 7 regidors, 5 per majories i 2 per minories. Cada elector podia votar 5 candidats diferents.

Secció 1.ª del Districte I (sector de la plaça Turesa, plaça Constitució, carrer de Sant Martí, etc.).

	Republicans		Monàrquics	
	Número	%	Número	%
Masgrau	176		Prat	165
Boixó	173		Boix	161
Masó	157		Hostench	159
Pujol	154		Corominas	156
Boschdemont	149		Ametller	145
	809 vots		786 vots	
	Electors		Votants	
Número	380		319	
%	100		83,94	
			Abstencions	
			61	
			16,05	

	N.º vots	
	N.º	%
Republicans	809	50,72
Monàrquics	786	49,27
Total	1.595	100

electoral és el més elevat de tots els sectors de Banyoles: 83,94 %. Al mateix temps és important assenyalar que el grau d'analfabetisme de la secció és el més petit que s'observa a les seccions de la ciutat.

Secció 2.ª del Districte I (sector del carrer Major, Paraireria, Monestir, etc.).

	Republicans		Monàrquics	
	Número	%	Número	%
Masgrau	140		Prat	200
Boixó	136		Boix	200
Masó	139		Hostench	198
Pujol	137		Corominas	200
Boschdemont	132		Ametller	191
	684 vots		989 vots	
	Electors		Votants	
Número	404		336	
%	100		83,16	
			Abstencions	
			68	
			16,83	

	Analfabets	
	votants	abstencions
Número	56	10
%	84,84	15,15

	N.º vots	
	N.º	%
Republicans	684	40,88
Monàrquics	989	59,11
Total	1.673	100

(10) *Gent Nova*, 11-IV-1931.

(11) *Actas de la Junta del Censo Municipal de 1931*. Arxiu de la Diputació de Girona.

Prat, fabricant de professió i resident al districte II, aconseguí el nombre de vots més nombrós en una secció en què més de la meitat dels electors són assalariats (253 entre llauradors i jornalers). També cal destacar la presència en aquesta secció d'un elevat nombre d'eclésiàstics: 24.

La candidatura monàrquica assoleix la victòria amb 305 vots d'avantatge; és la única secció en què els monàrquics guanyen, i amb una diferència suficientment gran per decidir les eleccions a favor seu.

Resultat total del Districte I (suma de la secció 1.ª i de la 2.ª).

Republicans		Monàrquics			
Masgrau	316 vots	Prat	365 vots		
Boixó	309 »	Boix	361 »		
Masó	296 »	Hostench	357 »		
Pujol	291 »	Corominas	356 »		
Boschdemont	281 »	Ametller	336 »		
<hr/>		<hr/>			
1.493 vots		1.775 vots			
<hr/>					
	Electors	Votants	Abstencions		
Número	784	655	129		
%	100	83,54	16,45		
<hr/>					
Analfabets		N.º vots		%	
<hr/>		<hr/>		<hr/>	
	votants	abstencions	Republicans	1.493	45,68
Número	71	14	Monàrquics	1.775	54,31
%	83,52	16,47	Total	3.268	100

La candidatura monàrquica resulta guanyadora en aquest districte per 282 vots de marge. Els regidors elegits són: els 5 de la candidatura

monàrquica per majories i els dos primers, Masgrau i Boixó, de la candidatura republicana, per minories.

Districte II

En aquest districte havien d'elegir-se 6 consellers, 4 per majories i 2 per minories. Cada elector podia votar 4 candidats diferents.

Secció 1.ª del Districte II (Guémol, Font Púdosa, etc.).

Republicans		Monàrquics			
Gusiñer	119 vots	Costa	117 vots		
Vilardell	116 »	Malagelada	117 »		
Mata	110 »	Terradas	113 »		
Duran	111 »	Costabella	98 »		
<hr/>		<hr/>			
456 vots		445 vots			
<hr/>					
	Electors	Votants	Abstencions		
Número	279	228	51		
%	100	81,72	18,27		
<hr/>					
Analfabets		N.º vots		%	
<hr/>		<hr/>		<hr/>	
	votants	abstencions	Republicans	456	50,61
Número	41	7	Monàrquics	445	49,38
%	85,41	14,58	Total	901	100

Per un marge d'11 vots la candidatura republicana triomfa en aquesta secció, la igualtat entre les dues candidatures és manifesta. La

característica principal d'ací és que més de la meitat dels electors són llauradors.

Secció 2.ª del Districte II (plaça de les Rodes, carrer Nord, carrer Barca, etc.).

Republicans		Monàrquics				
Gusiñer	205 vots	Costa	145 vots			
Vilardell	193 »	Malagelada	141 »			
Mata	196 »	Terradas	137 »			
Duran	186 »	Costabella	126 »			
<hr/>		<hr/>				
780 vots		549 vots				
		Electors	Votants	Abstencions		
Número		425	342	83		
%		100	80,47	19,52		
		Analfabets		N.º vots	%	
		votants	abstencions	Republicans	780	58,69
Número		94	31	Monàrquics	549	41,30
%		75,2	24,8	Total	1.329	100

Els republicans hi assoleixen el triomf amb 231 vots de diferència. Més de la meitat de l'electorat és format per llauradors i jornalers.

Ací registrem l'analfabetisme i l'abstenció més elevats. L'índex abstencionista més important es localitza en el grup d'electors analfabets.

Resultat total del Districte II (suma de les seccions 1.ª i 2.ª).

Republicans		Monàrquics				
Gusiñer	324 vots	Costa	262 vots			
Vilardell	309 »	Malagelada	258 »			
Mata	306 »	Terradas	250 »			
Duran	297 »	Costabella	224 »			
<hr/>		<hr/>				
1.236 vots		994 vots				
		Electors	Votants	Abstencions		
Número		704	570	134		
%		100	80,96	19,03		
		Analfabets		N.º vots	%	
		votants	abstencions	Republicans	1.236	55,52
Número		135	38	Monàrquics	994	44,57
%		78,03	21,96	Total	2.230	100

La candidatura que guanya l'elecció en aquest districte és la republicana, amb un marge de 242 vots. L'abstencionisme i l'analfabetisme són més elevats ací que en el Districte I. Els

regidors elegits són: els 4 de la candidatura republicana i els dos primers, Costa i Malagelada, de la candidatura monàrquica; els republicans per majories i els monàrquics per minories.

RESULTATS TOTALS

I CONSIDERACIONS FINALS

		Electors	Votants	Abstencions		
Número		1.488	1.225	263		
%		100	82,32	17,67		
		Analfabets		N.º vots	%	
		votants	abstencions	Republicans	2.729	49,63
Número		206	52	Monàrquics	2.769	50,36
%		79,84	20,15	Total	5.498	100

Com es pot observar els monàrquics triomfen a Banyoles en obtenir 40 vots més que els republicans. D'aquesta manera quedarà l'Ajuntament banyolí després de les eleccions: 7 regidors monàrquics (5 per majories i 2 per minories) i 6 regidors republicans (2 per majories i 4 per minories), malgrat que els republicans han triomfat en 3 seccions i els monàrquics només en 1.

Els noms dels nous consellers són: Prat, Boix, Hostench, Corominas, Ametller, Costa i Malagelada per l'entesa monàrquica; i Masgrau, Boixó, Gusiñer, Vilardell, Mata i Duran per l'entesa republicana.

Hi ha un fenomen en aquestes eleccions digne de destacar: l'analfabetisme i l'abstencionisme són en relació directament proporcional, és a dir, quan major és l'índex d'analfabetisme és, també, superior l'índex d'abstencionisme.

La participació de l'electorat banyolí en els comicis, el 82,32 %, és molt elevada en comparació a la de Girona, on votà el 73,2 % (12); i superior, també, a la mitjana de les capitals de província espanyoles, el 66 % (13).

En definitiva a Banyoles es complí la regla que tingueren les eleccions del 1931 arreu de l'Estat espanyol: els republicans assoliren el triomf en les capitals de província (inclosa Girona (14) encara que Tamames (15) i Tuñón de Lara (16) afirmen el contrari) i els monàrquics en les poblacions petites, «burgos podridos» on els cacics, quasi tots monàrquics, imposaven les seves lleis des de l'època de la Restauració.

Per acabar, hem de dir que aquesta petita desfeta dels republicans banyolins serà rectificada en les properes eleccions del 1934 (17) en què les dretes foren derrotades.

(12) CLARA I RESPLANDIS, J.: **Les eleccions municipals del 1931 a Girona**, pàg. 34, Dalmau editor, Barcelona, 1975. CORNELLÀ I ROCA, P. **Les eleccions de la Segona República a la ciutat de Girona. 1931-1936**, pàg. 34, D.C.P., Girona 1975.

(13) MOLAS, I.: Op. cit., pàg. 281, vol. 1.

(14) CORNELLÀ I ROCA, P.: Op. cit., pàg. 35.

(15) **La República. La Era de Franco**, H.ª de España, Alfaguara VII, pàg. 10, Alianza Universidad, Madrid, 1976.

(16) **La España del siglo XX**, pàg. 227, Librería Española, París, 1973.

(17) VIRÓS, M.ª R.: **Las elecciones municipales de 14 de enero de 1934 en la provincia de Gerona**, Perspectiva Social núm. 5, ICESB, pàg. 17, 1975.